

การสร้างคุณค่าร่วม และความร่วมมือระหว่างเกษตรกร นักวิชาการ และ ภาคธุรกิจ: บทเรียนจากโครงการผลิตพริกแห้งคุณภาพ ในอำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี

Shared value creation and collaboration among farmers, academician and business sector : Lesson learned from quality of dried chili production project in Muangsamsib district, Ubonratchathani Province

ภาสกร นันทพานิช^{1*}

Phassakon Nuntapanich^{1*}

บทคัดย่อ: งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อหารูปแบบและสรุปบทเรียนในการสร้างคุณค่าร่วมระหว่างเกษตรกร นักวิชาการ และภาคธุรกิจผ่านโครงการผลิตพริกแห้งคุณภาพของเกษตรกรรายย่อยในอำเภอ ม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี วิธีการหลักที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ การประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม และการเรียนรู้หลังปฏิบัติ (After action review, AAR) จากผลการวิจัยพบว่า เกิดความร่วมมือและการสร้างคุณค่าร่วมกัน (Shared value) ระหว่างเกษตรกร นักวิชาการ และบริษัท ในการผลิตสินค้าที่มีคุณภาพเพื่อส่งมอบสินค้าที่มีคุณภาพให้กับผู้บริโภค เกิดอาชีพและรายได้ที่มั่นคงและยั่งยืนสำหรับกลุ่มเกษตรกรเป้าหมาย บริษัทที่เข้าร่วมโครงการได้รับสินค้าที่มีคุณภาพเข้า สู่กระบวนการผลิต ในขณะที่นักวิชาการได้ดำเนินโครงการอย่างมีความหมาย ส่งเสริมให้เกิดอุปทาน ภายใต้ข้อบ่งชี้ของ อุปสงค์ที่สามารถรองรับได้ในราคาที่ เป็นธรรม สร้างอาชีพ รายได้และความพึงพอใจให้กับกลุ่มเกษตรกร และบริษัทเป้าหมาย การสร้างคุณค่าร่วมดังกล่าวจะนำไปสู่การยกระดับกลุ่มเกษตรกรให้เป็นส่วนหนึ่งในห่วงโซ่อุปทานในการกระบวนการผลิตของบริษัทเป้าหมายอันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไปในอนาคต

คำสำคัญ: การสร้างคุณค่าร่วม, การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม, การผลิตพริกแห้ง

ABSTRACT: This participatory action research (PAR) had the objective to lesson learned and find out the pattern for shared value creating among the farmers, academician and business sector through “Quality of Dried Chili Production Project” of the farmers in Muangsamsib district, Ubonratchathani province. The main approaches of research process were participatory workshop, group discussion and after action review (AAR). The results found that the collaboration and shared value creation among the farmers, academicians and business sectors for good quality products production for supplying the consumers, occupation creation and sustainable secure incomes for the target farmer groups. The participatory companies obtained good quality products for their production process and the academicians could conduct the projects meaningfully. This PAR found the enhancement of consumer demand compared with the fair price of the supply which could create the occupation, incomes and satisfaction of target farmer group and companies. This share value creation would elevate the target farmer group for being one sector of supply chain of the target companies that would lead to the sustainable development in future.

Keywords: shared value creation, participatory action research, dried chili production

¹ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี 34000

Faculty of Agriculture, Ubonratchathani Rajabhat University, Muang District, Ubonratchathani 34000

* Corresponding author: phassakon_n@hotmail.com

บทนำ

การพัฒนาการเกษตรเพื่อเพิ่มขีดความสามารถ และศักยภาพการผลิตของเกษตรกรรายย่อยต้องอาศัยความร่วมมือของนักวิชาการเพื่อส่งเสริมความรู้ในการผลิต ในขณะเดียวกันก็ต้องการตลาดรองรับผลผลิตที่ผลิตได้เพื่อสร้างรายได้และอาชีพที่มั่นคงของเกษตรกร ซึ่งตลาดดังกล่าวนั้นควรเป็นตลาดที่เกษตรกรสามารถเชื่อมโยงและเข้าถึงได้โดยตรง Rapusas (2008) พบว่า การพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรรายย่อยในการผลิตและแปรรูป การพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสมและการแพร่กระจายเทคโนโลยีไปสู่เกษตรกรรายย่อย การผลิตผลผลิตและผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพจะนำไปสู่การเชื่อมโยงตลาดของเกษตรกรได้อย่างประสบความสำเร็จ ในขณะที่แนวคิดเรื่องการสร้างคุณค่าร่วมเป็นแนวคิดในการสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจควบคู่กับการสร้างคุณค่าทางสังคม เป็นการสนองความต้องการและการแก้ปัญหาสังคมไปพร้อมกัน (Porter and Kramer, 2011) วิธีการในการสร้างคุณค่าร่วมสามารถทำได้ 3 วิธีการหลักๆ (รพีพรรณ, 2556) ได้แก่ 1) การปรับเปลี่ยนวิธีคิดเพื่อให้ได้มาซึ่งผลิตภัณฑ์ใหม่และตลาดใหม่ โดยธุรกิจสามารถสร้างโอกาสจากปัญหาทางสังคมให้กลายเป็นความได้เปรียบของคู่แข่ง เช่น การดูแลสุขภาพ โภชนาการที่ดี สิ่งแวดล้อมที่ดี เป็นต้น 2) การปรับปรุงผลิตภาพใหม่ในห่วงโซ่คุณค่า ซึ่งห่วงโซ่คุณค่าของธุรกิจย่อมได้รับผลกระทบจากปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม เช่น การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ สุขภาพ และความปลอดภัย เป็นต้น ปัญหาที่กล่าวมาจะก่อให้เกิดการสร้างคุณค่าร่วมกันระหว่างธุรกิจกับสังคม และ 3) การพัฒนาศักยภาพของกลุ่มชุมชนท้องถิ่น ซึ่งองค์กรธุรกิจจะต้องร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น หน่วยงานวิชาการ สมาคมการค้า และ/หรือผู้ให้บริการต่างๆ ร่วมกันสร้างความเข้มแข็งหรือพัฒนากลุ่มชุมชนท้องถิ่นโดยเชื่อมโยงความสำเร็จของธุรกิจเข้ากับความสำเร็จของชุมชน

จังหวัดอุบลราชธานีมีปลูกพริกกันมาก โดยมีพื้นที่ปลูกพริกทั้งหมดประมาณ 4,751 ไร่ และมีพื้นที่ปลูก

อยู่ใน 6 อำเภอ (วสุ และคณะ, 2549) โดยอำเภอม่วงสามสิบ เป็น 1 ใน 6 อำเภอของจังหวัดอุบลราชธานีที่มีการปลูกพริก และพริกเป็นพืชเศรษฐกิจที่สร้างรายได้ให้กับเกษตรกรในพื้นที่ เกษตรกรปลูกพริกเพื่อขายผลสดแต่เมื่อราคาผลผลิตพริกสดตกต่ำเกษตรกรจะแปรรูปเป็นพริกแห้งเพื่อยืดอายุการเก็บรักษาและจัดจำหน่าย อย่างไรก็ตามการผลิตพริกแห้งของเกษตรกรที่เป็นอยู่นั้นไม่ได้คุณภาพ รวมทั้งขายได้ในราคาต่ำพริกแห้งดังกล่าวจะถูกซื้อโดยคนกลางในท้องถิ่น ดังนั้นเพื่อเป็นการพัฒนาศักยภาพการผลิตพริกแห้งของเกษตรกรให้ได้มาตรฐาน และมีตลาดรับซื้อผลผลิตที่เป็นธรรมอันจะนำไปสู่การสร้างรายได้ให้กับเกษตรกร จึงได้สนใจประยุกต์ใช้แนวคิดการสร้างคุณค่าร่วม (Porter and Kramer, 2011; รพีพรรณ, 2556) และทดลองปฏิบัติการสร้างคุณค่าร่วมระหว่างภาคธุรกิจ (บริษัท) นักวิชาการ และเกษตรกรรายย่อย เพื่อพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรในชุมชนโดยเชื่อมโยงธุรกิจของบริษัทกับการผลิตของเกษตรกร การส่งเสริมและถ่ายทอดเทคโนโลยีของนักวิชาการเพื่อปรับเปลี่ยนวิธีคิดและปรับปรุงการผลิตเพื่อให้ได้มาซึ่งผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ และเป็นการสร้างคุณค่าร่วมกัน ดังนั้นการวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อหารูปแบบ และสรุปบทเรียนในการสร้างคุณค่าร่วมและความร่วมมือระหว่างเกษตรกร นักวิชาการ และภาคธุรกิจผ่านโครงการผลิตพริกแห้งคุณภาพของเกษตรกรรายย่อยในอำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี

วิธีการศึกษา

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research; PAR) กับเกษตรกรผู้ปลูกพริกในตำบลหนองเหล่าและตำบลโพนแพง อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี ในระหว่างฤดูการผลิตปี 2555-2557 วิธีการวิจัยหลักที่ใช้ในกระบวนการวิจัยได้แก่ การประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory workshop) การสนทนากลุ่มและการเรียนรู้หลังปฏิบัติ (After action review,

AAR) โดยเก็บข้อมูลกับกลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการทั้ง 4 กลุ่ม จำนวน 112 คน การดำเนินงานของโครงการได้มีการวางแผน (Planning) ส่งเสริมความรู้ (Increasing knowledge) ปฏิบัติการ (Implementation) สรุปผลการดำเนินงาน และสะท้อนกลับ (Conclusion and reflection) เพื่อนำไปปรับปรุงกระบวนการผลิตพริกแห่งของโครงการ ข้อมูลที่เก็บรวบรวมในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการสรุปบทเรียน (Lesson learned) เพื่อให้เห็นกระบวนการดำเนินงาน รูปแบบ และแนวทางการสร้างคุณค่าร่วม และความร่วมมือระหว่างเกษตรกร นักวิชาการ และภาคธุรกิจ ผ่านโครงการผลิตพริกแห่งคุณภาพของเกษตรกรในอำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี ข้อมูลที่ได้ถูกนำมาจัดกลุ่ม วิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) โดยมีกรอบคำถามหลักในการช่วยวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ 1) บทบาทหน้าที่ และ การสร้างคุณค่าร่วม ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่เป็นภาคส่วนหลัก (Key actors) ของระบบการสร้างคุณค่าร่วมคืออะไร? 2) ปัจจัยผลักดันหลัก กลไก และระบบสนับสนุนเพื่อให้เกิดการสร้างคุณค่าร่วมขององค์ประกอบที่เป็นภาคส่วนหลัก ในระบบการสร้างคุณค่าร่วมคืออะไร? 3) กลยุทธ์หลักของการดำเนินงานโครงการที่นำไปสู่การสร้างคุณค่าร่วมคืออะไร? และ 4) รูปแบบการสร้างคุณค่าร่วมและความร่วมมือระหว่างเกษตรกร นักวิชาการ และภาคธุรกิจผ่านโครงการผลิตพริกแห่งคุณภาพของเกษตรกรในอำเภอม่วงสามสิบจังหวัดอุบลราชธานีเป็นอย่างไร? ข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์จะถูกนำเสนอโดยการพรรณนา (Narrative) นอกจากนี้ยังได้เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณได้แก่ พื้นที่ปลูกผลผลิตพริกแห่งที่เกษตรกรแต่ละกลุ่มผลิตได้ รายได้จากการขายพริกให้แก่กับบริษัท และคำนวณรายได้ที่เกษตรกรได้รับเพิ่มขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับราคาซื้อขายของคนกลางในท้องถิ่น โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเกษตรกร และจากบริษัท ข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์ และนำเสนอในรูปแบบของ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และผลรวมของกลุ่มเกษตรกรแต่ละกลุ่มย่อยที่เข้าร่วมโครงการ

ผลการศึกษาและวิจารณ์

บริบทของการปลูกพริกในพื้นที่และกลยุทธ์ในการดำเนินงานโครงการ

พื้นที่ตำบลหนองเหล่า และตำบลโพนแพง อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี สภาพทั่วไปเป็นพื้นที่ราบลุ่มสลับที่ดอนเป็นบางส่วน การประกอบอาชีพของประชาชนโดยทั่วไปนั้น พบว่า มีการทำนาเป็นอาชีพหลักและมีการปลูกพริกบริเวณพื้นที่ที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ในการทำนาหรือปลูกหลังฤดูกาลทำนาหลังจากการเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จแล้วซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ภาสกร (2556) ที่รายงานไว้ว่าพื้นที่ตำบลหนองเหล่า และตำบลโพนแพง อำเภอม่วงสามสิบ เป็นแหล่งปลูกพริกที่สำคัญของจังหวัดอุบลราชธานี และอาจกล่าวได้ว่าพริกเป็นเศรษฐกิจชุมชนของประชาชนในพื้นที่ดังกล่าว ระบบการปลูกพริกในพื้นที่สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ระบบ ได้แก่ การปลูกพริกในที่ดอนและการปลูกพริกหลังนา ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ภาสกร (2555) สภาพการปลูกพริกโดยทั่วไปพบว่าเกษตรกรจะทำการเพาะกล้าพริก ย้ายปลูกลงแปลง ทำการดูแลรักษา และเก็บเกี่ยวผลผลิตเพื่อจำหน่ายให้พ่อค้าคนกลางในท้องถิ่นที่เข้ามาซื้อในพื้นที่ ในกรณีที่ผลผลิตพริกสดมีราคาตกต่ำเกษตรกรจะทำการแปรรูปเป็นพริกแห้ง สภาพการผลิตเกษตรกรจะใช้สารเคมีอย่างเข้มข้นโดยส่วนใหญ่มีการใช้สารเคมีสับดาห์ละครั้งตลอดฤดูกาลเพาะปลูก ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของนักวิชาการหลายท่าน (เพ็ญพร, 2531; ประไพพิศ, 2542; ธนัญ, 2548; ภาสกร, 2556) จากสภาพการณ์ดังกล่าวทำให้ต้นทุนการผลิตพริกสูง ในขณะที่ราคามูลผลิตพริกสดในพื้นที่ก็ไม่แน่นอน การปลูกพริกในที่ดอนจะปลูกในเดือนสิงหาคม ถึงกันยายน และเก็บเกี่ยวพริกสดในเดือนพฤศจิกายน ถึงธันวาคม โดยมีวัตถุประสงค์ในการปลูกเพื่อจำหน่ายผลสด แต่การผลิตให้ประสบความสำเร็จในช่วงนี้เป็นไปได้ยากเพราะประสบกับปัญหาสภาพความแปรปรวนของภูมิอากาศ กอปรกับมีพื้นที่การผลิตน้อยจึงทำให้ผลผลิตพริกสดมีราคาสูง สำหรับปลูกพริกหลัง

นา ซึ่งจะเริ่มปลูกในเดือน พฤศจิกายน และเริ่มเก็บเกี่ยวในเดือน กุมภาพันธ์ จนถึงเดือนมิถุนายน ซึ่งการปลูกพริกหลังนาในเกษตรกรส่วนใหญ่จะตากพริกสดเพื่อขายเป็นพริกแห้ง เนื่องจากพริกสดจะเริ่มมีราคาตกต่ำจนกระทั่งเกษตรกรต้องทำการแปรรูปเป็นพริกแห้ง ซึ่งการแปรรูปเป็นพริกแห้งของเกษตรกรนั้น เกษตรกรจะทำการตากบนพื้นดิน หรือพื้นถนน ทำให้ผลผลิตพริกแห้งไม่ได้คุณภาพ มีพริกแห้งดำ สีซีด ปนเปื้อนเชื้อราซึ่งอาจก่อให้เกิดสาร Aflatoxin เกษตรกรผลิตและขายพริกแห้งได้ในราคาต่ำ (ราคาর্বซื้อโดยเฉลี่ยที่ 50 บาทต่อกิโลกรัม)

โครงการส่งเสริมการผลิตพริกแห้งคุณภาพเป็นโครงการที่เป็นความร่วมมือระหว่างบริษัท นักวิชาการ และเกษตรกรรายย่อยเพื่อที่จะผลิตพริกแห้งคุณภาพโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อที่สร้างรายได้ให้กับเกษตรกรรายย่อย และได้ผลผลิตที่มีคุณภาพโดยผ่านความร่วมมือกับนักวิชาการในการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนองค์ความรู้ และเทคโนโลยีที่เหมาะสม

(Appropriate technology) กับบริบทและสภาพของเกษตรกรสำหรับการผลิตพริกแห้งคุณภาพ โดยเกษตรกร ที่รวมกลุ่มจะต้องดำเนินการผลิตพริกแห้งเพื่อส่งบริษัทในลักษณะการขายตรงกับบริษัทโดยไม่ผ่านคนกลางซึ่งจะทำให้เกษตรกรมีรายได้จากผลผลิตสูงขึ้นเป็นการทำการตลาดในลักษณะตลาดทางตรง (Direct marketing) ซึ่งจากการถอดบทเรียน (Lesson learned) ในการศึกษาครั้งนี้ พบว่า กลยุทธ์ในการดำเนินงานโครงการผลิตพริกแห้งคุณภาพที่สำคัญ ได้แก่ การส่งเสริม และพัฒนากลุ่มให้เกิดความเข้มแข็ง การใช้ปัจจัยการผลิตภายในชุมชนและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การสร้างกระบวนการเรียนรู้และมีส่วนร่วมของเกษตรกรรายย่อยเพื่อสร้างความเชื่อมั่นกับโครงการ การปรับระบบการผลิตเพิ่มผลผลิต พัฒนาระบบ การตรวจสอบและควบคุมคุณภาพภายในกลุ่ม และการพัฒนาการตากพริกเพื่อลดความเสี่ยงจากการติดเชื้อรา ดังแสดงใน Figure 1

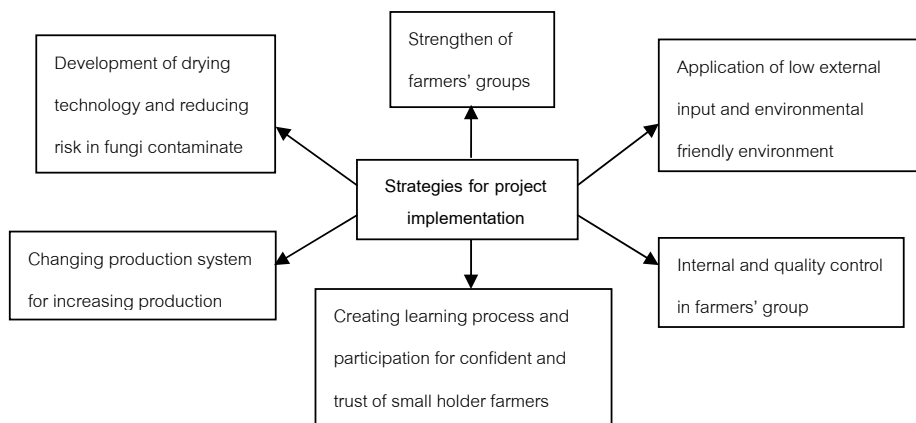

Figure 1 Strategies of project implementation

จากบทเรียนในการดำเนินงานโครงการ พบว่า 1) การพัฒนาคุณภาพการผลิตของเกษตรกรจำเป็นต้องสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ในลักษณะของการเรียนรู้จากการปฏิบัติ (Action learning) ผ่านการค้นหาค้นหา วิเคราะห์และหาแนวทางในการแก้ปัญหาหารือกัน เพื่อวินิจฉัยกระบวนการผลิตที่เป็นจุด

อ่อนที่จะนำไปสู่คุณภาพของผลผลิตที่ไม่ได้มาตรฐาน เช่น วิธีการผลิตพริกในพื้นที่วิธีการตากพริกแห้ง ปัจจัยเสี่ยงต่อการปนเปื้อนเชื้อ Aflatoxin โดยการค้นหาเทคโนโลยีที่เหมาะสม ต้นทุนต่ำ และผลิตได้เอง เข้ามาใช้ในการแก้ปัญหา ซึ่งจะนำไปสู่ความเชื่อมั่นในการพัฒนาคุณภาพการผลิตของเกษตรกรในลักษณะ

“สามารถทำได้เอง และพึ่งตนเองได้” 2) กระบวนการกลุ่ม และการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่ม จะนำไปสู่การพัฒนากระบวนการคุณภาพในกลุ่มผ่านตรวจสอบ และควบคุมตนเอง (Internal audit) การร่วมกันดำเนินงาน (Collective action) การแลกเปลี่ยนและถ่ายโอนความรู้ในกลุ่ม รวมทั้งแข่งขันกันพัฒนาเพื่อให้ได้คุณภาพ และ 3) การสร้างกระบวนการเรียนรู้ทางด้านการตลาด กลไกการตลาด และแนวคิดเชิงธุรกิจ ซึ่งจะทำให้เกษตรกรมีความเข้าใจและพึงพอใจในรายได้ที่ควรจะได้ ถึงแม้จะมีบางช่วงที่พ่อค้าในท้องถิ่นปั่นราคาเพื่อต้องการให้ระบบการตลาดทางตรงระหว่างเกษตรกรกับบริษัทไม่ประสบความสำเร็จ แต่เกษตรกรที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวจะมีภูมิคุ้มกัน และรู้ว่าราคาที่พ่อค้าท้องถิ่นสร้างขึ้นเป็นราคาเทียม (Pseudo price) ที่สูงเพียงชั่วคราวเพื่อให้การดำเนินการระหว่างเกษตรกรกับบริษัทไม่สามารถดำเนินการต่อได้อย่างยั่งยืน สำหรับการตั้งราคาซื้อขายผลผลิตของบริษัทจะดำเนินการโดยการร่วมมือกับนักวิชาการและเกษตรกร กำหนดราคาจากการ วิเคราะห์ต้นทุนการผลิตและกำไรที่เกษตรกรควรได้รับอย่างยุติธรรม เพื่อนำมา กำหนดราคาซื้อขายผลผลิตที่ผลิตได้ จากโครงการ

องค์ประกอบ และรูปแบบการสร้างคุณค่าร่วม

องค์ประกอบหลักที่มีบทบาทหน้าที่ (Key actors) มีทั้งหมด 3 ภาคส่วน (Parties) ได้แก่ เกษตรกรรายย่อย นักวิชาการ และบริษัท โดยเกษตรกรรายย่อยจะถูกรวมกันให้เป็นกลุ่มเกษตรกรโดยการสนับสนุนจากนักวิชาการเพื่อให้กลุ่มเป็นกลไกในการดำเนินงานระหว่างนักวิชาการ บริษัท และเกษตรกรรายย่อยรายปัจเจก บทบาทหน้าที่ขององค์ประกอบหลักทั้ง 3 ภาคส่วนได้แก่ นักวิชาการ มีบทบาทในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ ส่งเสริม และถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตฟริกและการแปรรูปฟริกแห้งเพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ ต้นทุนต่ำ รวมทั้งจัดตั้ง ส่งเสริมและพัฒนา กลุ่มเกษตรกรให้เกิดความเข้มแข็ง ส่วนบทบาทหน้าที่ของเกษตรกรได้แก่ การผลิตฟริก และฟริกแห้งให้ได้คุณภาพในแนวทางของการทำการเกษตรปลอดภัย

จากสารพิษ ตั้งกลุ่มและรวมกลุ่มเพื่อร่วมกันดำเนินการ ในขณะที่บทบาทหน้าที่ของบริษัท ได้แก่ การรับซื้อผลผลิตในราคาที่เป็นธรรม (Fair price) โดยร่วมกับนักวิชาการเพื่อกำหนดราคาผลผลิต (Pricing) รวมทั้งประกันราคาผลผลิต นอกจากนี้ยังมีบทบาทหน้าที่ในการตรวจสอบและคัดเกรดสินค้าร่วมกับนักวิชาการ และเกษตรกรรายย่อยที่เข้าร่วมโครงการ สำหรับการสร้างคุณค่าร่วมขององค์ประกอบหลักทั้ง 3 ส่วน พบว่าบริษัทรับซื้อผลผลิตจากเกษตรกรรายย่อยในราคาที่สูงกว่าราคาที่เกษตรกรได้รับเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกร และสร้างความยั่งยืนของอาชีพและรายได้ให้กับเกษตรกร ในขณะที่เกษตรกรได้ผลิตสินค้าที่ดีมีคุณภาพส่งมอบให้กับผู้บริโภค พันธุ์สภาพแวดล้อม และลดผลกระทบเรื่องสุขภาพของทั้งเกษตรกรและผู้บริโภคจากการกระบวนการผลิตที่ดี ส่วนนักวิชาการได้ถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการผ่านกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไป สู่เกษตรกรเพื่อสร้างอาชีพและรายได้ ความรู้ทางวิชาการของนักวิชาการดังกล่าวจึงเป็นความรู้ที่มีความหมายในนัยที่ว่า “เป็นความรู้ที่กินได้” เพราะความรู้ดังกล่าวนำไปสู่การสร้างรายได้ที่เพิ่มขึ้น สร้างพลังต่อรองให้เกษตรกรเกิดการรวมกลุ่มในลักษณะของการเป็นหุ้นส่วนของบริษัทในการผลิตวัตถุดิบเพื่อป้อนให้กับบริษัท และเป็นหนึ่งในห่วงโซ่การผลิตของบริษัทที่ผลิตวัตถุดิบเพื่อป้อนโรงงานของบริษัท ซึ่งโดยปกติจะต้องผ่านคนกลางอีกหลายทอด ซึ่งในประเด็นดังกล่าวข้างต้นเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการขยายขอบเขตทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมในระดับพื้นที่หรือชุมชน การให้ความรู้กับเกษตรกรเพื่อให้เกษตรกรสามารถผลิตผลผลิตได้อย่างมีประสิทธิภาพส่งผลให้บริษัทได้วัตถุดิบที่มีคุณภาพในการผลิตผลิตภัณฑ์ของบริษัท ซึ่งสอดคล้องกับรูปแบบของการสร้างคุณค่าร่วมที่นักวิชาการหลายท่านได้เสนอไว้ เช่น วรพวรรณ (2557) พบว่า “การพัฒนาเทคโนโลยีการเกษตรเพื่อเพิ่มความแข็งแกร่งให้กับชุมชนท้องถิ่นจะทำให้ประสิทธิภาพ ผลผลิต และคุณภาพของผลผลิตของเกษตรกรเพิ่มสูงขึ้นอย่างยั่งยืนซึ่งเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกันระหว่าง

เกษตรกรและบริษัทที่ต้องซื้อสินค้าจากท้องถิ่นนั้น” รพีพรรณ (2556) ได้เสนอว่า “การสร้างคุณค่าร่วมกันจะต้องเน้นไปที่การสร้างเทคโนโลยีการผลิต การสร้างความเข้มแข็งให้กับผู้จัดซื้อและชุมชนท้องถิ่นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ ผลตอบแทน คุณภาพผลผลิต และความยั่งยืนให้แก่เกษตรกรก่อให้เกิดรายได้และผลกำไรที่เพิ่มมากขึ้น เป็นประโยชน์ทั้งต่อเกษตรกรและธุรกิจที่รับซื้อผลผลิต” เป็นต้น จากการศึกษาครั้งนี้พบว่าปัจจัยผลักดันที่สำคัญ (Key driving forces) ที่ก่อให้เกิดการสร้างคุณค่าร่วมและความร่วมมือ ได้แก่ แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable concept) ซึ่งส่งผลให้แนวโน้มการทำธุรกิจเป็นธุรกิจที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น ในขณะที่ตลาดและผู้บริโภคต้องการบริโภคสินค้าที่ปลอดภัยรวมทั้งนโยบายของรัฐที่ส่งเสริมการทำเกษตรกรปลอดภัย ราคาผลผลิตในสภาพปกติ ที่ไม่แน่นอน พันธกิจสานสัมพันธ์กับชุมชน การบริการวิชาการและการวิจัยที่ส่งผลต่อชุมชนและเกษตรกรรายย่อย

จากการถอดบทเรียนจากการดำเนินงานในโครงการนี้ พบว่า กลไกและระบบสนับสนุนที่สำคัญที่ก่อให้เกิดการสร้างคุณค่าร่วมและความร่วมมือ ได้แก่ นโยบายของบริษัท การสร้างเครือข่าย ความเข้มแข็งและการบริหารจัดการของกลุ่มเกษตรกร การร่วมกันดำเนินงาน (Collective action) กระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของเกษตรกร พันธกิจของการวิจัยและการบริการวิชาการเพื่อการพัฒนา การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และทักษะในการเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator skill) โดยรายละเอียดดังกล่าวได้แสดงไว้ใน Table 1 สำหรับรูปแบบในการสร้างคุณค่าร่วมและความร่วมมือระหว่างเกษตรกร นักวิชาการ และภาคธุรกิจผ่านโครงการผลิตพริกแห้ง

คุณภาพของเกษตรกรในอำเภอม่วงสามสิบจังหวัดอุบลราชธานีที่ได้จากการถอดบทเรียนจากการศึกษา นี้ได้แสดงไว้ใน Figure 2

ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานโครงการ

ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการนี้พบว่า เกิดกลุ่มเกษตรกรขึ้น และกลุ่มมีการบริหารจัดการที่นำไปสู่การสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มทั้งหมด 4 กลุ่ม เกิดอาชีพและรายได้ที่มั่นคงจากการผลิตพริกแห้ง เนื่องจากได้มีการสร้างระบบการผลิตที่มีคุณภาพและการรับซื้อผลผลิตขึ้น เกษตรกรมีการรวมกลุ่มเพื่อผลิตรายได้ส่งให้กับบริษัทในฐานะหุ้นส่วนหรือเป็นส่วนหนึ่งของห่วงโซ่การผลิตของบริษัท การผลิตที่ดำเนินการเป็นการผลิตที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อย เพราะเป็นการผลิตในแนวทางของการผลิตแบบปลอดภัยจากสารพิษ สำหรับการแปรรูปพริกแห้งเป็นกระบวนการที่สะอาด ปลอดภัยและลดการปนเปื้อนของเชื้อรา ซึ่งผลการดำเนินการดังกล่าวส่งผลกระทบต่อสุขภาพของเกษตรกร และผู้บริโภค กล่าวคือการลดการใช้สารเคมีในกระบวนการผลิตพริกของเกษตรกร และลดการปนเปื้อนเชื้อราโดยเฉพาะเชื้อ *Aspergillus flavus* ซึ่งทำให้เกิดสารพิษ Aflatoxin ในกระบวนการผลิตพริกแห้ง สำหรับการผลิตพบว่าเกษตรกรในโครงการมีพื้นที่ผลิตพริกแห้งทั้งหมด 221.50 ไร่ เฉลี่ยพื้นที่ปลูกต่อรายเท่ากับ 1.98 ไร่ สามารถผลิตพริกแห้งเพื่อส่งบริษัทได้ทั้งหมด 55,375 กิโลกรัม และมีรายได้จากการจำหน่ายพริกแห้ง 4,430,000 บาท เกษตรกรได้ผลตอบแทนที่คุ้มค่าและสูงกว่าที่เป็นอยู่เดิมโดยมีรายได้สูงกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับ การขายให้กับคนกลางในท้องถิ่น 1,661,250 บาท หรือสูงกว่าคิดเป็นร้อยละ 60 ดังรายละเอียดที่แสดงใน Table 2

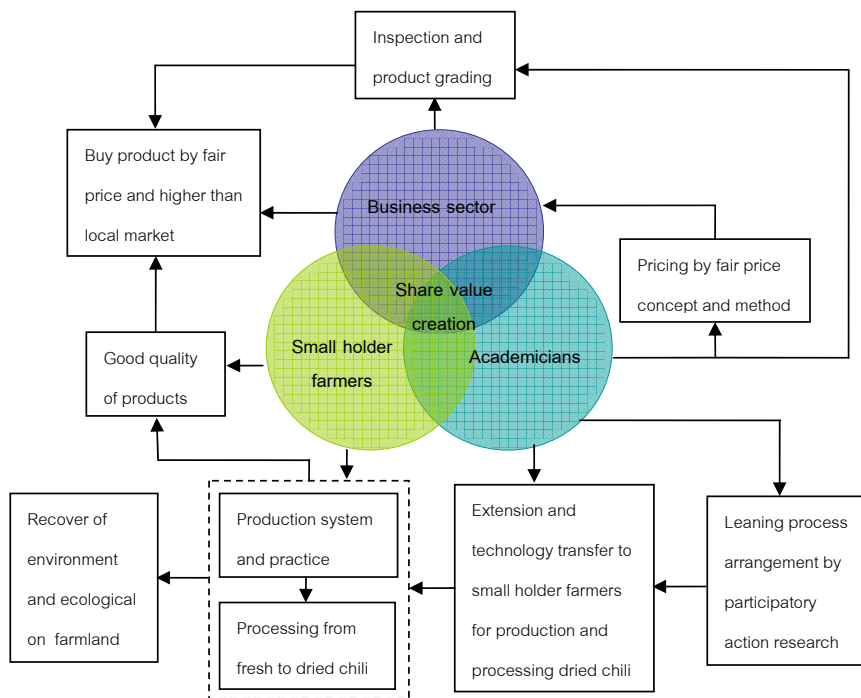

Figure 2 Scenario of shared value creation model among small holder farmers, business sector and academician

Table 1 Showed key actors, role and function of key actors, key driving force, mechanism and supporting system for shared valued creation in this project

Key actors	Role and function	Share value creation	Key diving forces	Mechanism and supporting system
Business sector	- Buyer product (dried chili) from farmers' group which small holder farmer by direct marketing method - Pricing and price assurance. - Inspection product and grading	- Buy product from smallholder farmers by fair price and higher than local market - Cut of middle man from dried chili marketing system - Creating sustainability of career and income of small holder farmers	- Corporate social responsibility (CSR) - Quality of raw material - Market desired quality product - Law and regulation for export	- Networking - Policy of company
Small holder farmers	- Chili farming and Production in the way of chemical-safe - Establishment of farmers' group and participation - Collective action about farming activities	- Producing quality product deliver to consumers pass company - Environment conservation and reduce health impact from good practice in production process	- Consumer concern about food safety - Market desired food safety - Public policy - Low price of product at present	- Farmers' group formation - Farmers' group management and practice - Farmers participation in group - Regulation and internal control in farmers' group - Knowledge and learning process - Collective actions
Academics	- Knowledge and technology transfer - Extension to small holders farmers in chili production practices to the way of chemical-safe - Strengthen of farmers' groups	- Utilization of knowledge and academic through research process for created career and income to smallholder farmers in rural area - Creation supply chain and partnership from farmers' group to business sector	- University community engagement - University cluster - Research for utilization by stakeholder	- Networking - Mission operated through research for development and academic service - Participatory action research - Facilitation and facilitator skill

Table 2 Showed farmers' groups and members number, chili growing area and income of farmers' groups which participated in the project

Farmers' groups (Villages)	Member (House holds)	Chili growing area (Rai)	Dried chili product (Kg.)	Income (Baht)	Increasing income from local market (Baht)
Dondang	44	98	24,500	1,960,000	735,000
Nhongloom	21	64.5	16,125	1,290,000	483,750
Nhongloa	18	25	6,250	500,000	187,500
Ponpang	29	34	8,500	680,000	255,000
Total	112	221.5	55,375	4,430,000	1,661,250

Remarks: 1 Hectare = 6.25 Rai, 1 USD = 35 Baht, Dried chili product at local market = 50 Baht/Kg., Dried chili product which selling to company in this project = 80 Baht/Kg. Average chili growing area = 1.98 Rai.

สรุปและข้อเสนอแนะ

การสร้างคุณค่าร่วมและความร่วมมือระหว่างเกษตรกรรายย่อย นักวิชาการ และภาคธุรกิจในการผลิตพริกแห้งคุณภาพเป็นการเพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถของเกษตรกร สร้างอาชีพ และรายได้ให้กับเกษตรกรผ่านการเชื่อมโยงเกษตรกรกับตลาดโดยบริษัท และสร้างความรู้ผ่านการปฏิบัติภายใต้การส่งเสริมการเรียนรู้จากนักวิชาการเพื่อให้เกษตรกรสามารถผลิตผลผลิตที่มีคุณภาพส่งมอบให้กับผู้บริโภค ซึ่งกลไกและระบบสนับสนุนสำคัญในการที่ก่อให้เกิดการสร้างคุณค่าร่วมและความร่วมมือ ได้แก่ นโยบายของบริษัท การสร้างเครือข่าย ความเข้มแข็งและการบริหารจัดการของกลุ่มเกษตรกร การร่วมกันดำเนินงาน (Collective action) กระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของเกษตรกร พันธกิจการวิจัยและการบริการวิชาการเพื่อการพัฒนา การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และทักษะในการเป็นผู้อำนวยการความสะอาด

จากผลการวิจัยนี้ทำให้ค้นพบประเด็นสำคัญที่สามารถนำมาเป็นข้อเสนอแนะได้ดังนี้ 1) ในการสร้างคุณค่าร่วมควรค้นหาประเด็นการพัฒนาที่จะนำมาสู่การเชื่อมโยงธุรกิจกับปัญหาของเกษตรกรที่ประสบอยู่เพื่อนำไปสู่การสร้างศักยภาพของเกษตรกรและความสำเร็จในเชิงธุรกิจของภาคธุรกิจที่เข้ามาเป็นองค์ประกอบหลักในการสร้างคุณค่าร่วม 2) การสร้างองค์

ความรู้และถ่ายทอดเทคโนโลยีระหว่างนักวิชาการและเกษตรกรควรเป็นการสร้างการเรียนรู้ในลักษณะการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory learning) เพื่อสร้างพลังอำนาจ (Empowerment) ให้กับเกษตรกร และ 3) สถาบันการศึกษาและภาคธุรกิจควรสร้างความร่วมมือในการค้นหาชุมชน กลุ่มเกษตรกร เพื่อที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหา หรือพัฒนาเกษตรกรผ่านการสร้างคุณค่าร่วมซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชน และการเกษตรอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- ธัญญ์ โกศลวัฒน์. 2548. การปลูกพริกหัวเรือ. เอกสารวิชาการ สำนักงานเกษตรจังหวัดอุบลราชธานี, อุบลราชธานี.
- ประไพพิศ มิตรภานนท์. 2542. พิษเศรษฐกิจของจังหวัดอุบลราชธานี ศึกษาเฉพาะกรณีพริกหัวเรือ ตำบลหัวเรือ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.
- เพ็ญพร สุจิตตกุล. 2531. สภาพและปัญหาการปลูกพริกของเกษตรกร ตำบลหัวเรือ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี. สำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- ภาสกร นันทพานิช. 2555. ผลของวิธีการตากแห้งโดยใช้แสงอาทิตย์ที่มีต่อผลผลิตและคุณภาพของพริกแห้ง. วารสารวิจัยและส่งเสริมวิชาการเกษตร. 29(3): 22-33.
- ภาสกร นันทพานิช. 2556. การประเมินความรู้ และความต้องการเทคโนโลยีการผลิตพริกปลอดภัยจากสารพิษของเกษตรกร ผู้ปลูกพริกในอำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี. แก่นเกษตร. 41(4): 483-496.

- วรพรรณ เอื้ออาภรณ์. 2557. การแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม พัฒนาสู่การสร้างค่านิยมร่วมระหว่างองค์กรธุรกิจกับชุมชน. แหล่งข้อมูล: <https://goo.gl/nl3JgR>. ค้นเมื่อ 25 ธันวาคม 2559.
- วสุ อมฤตสุทธิ์, พรพิมล สุริยภัทร และรักเกียรติ แสนประเสริฐ. 2549. การศึกษาสถานภาพการผลิต และความสัมพันธ์ของสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อผลผลิต คุณภาพ และปริมาณสาร capsaicin ในพริกพันธุ์การค้า กรณีศึกษา: จังหวัดอุบลราชธานี และศรีสะเกษ. รายงานผลการวิจัยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, กรุงเทพฯ.
- รพีพรรณ วงศ์ประเสริฐ. 2556. การสร้างคุณค่าร่วม แนวปฏิบัติที่ดีสู่สังคม. วารสารนักบริหาร. 33(3): 75-81.
- Porter, M.E., and M.R. Kramer. 2011. Creating shared value. Harvard Business Review. 89(1/2): 62-77
- Rapusas, R.S. 2008. Linking farmers to market: Some success stories in the Philippines. FAO Regional Office for Asia and Pacific. Bangkok, Thailand.